

История на акушерското образование в Европейските страни до края на XIX век

Йоана Луканова

Abstract: *Made a literature review of the origin and development of obstetric care and education from the time of Hippocrates to the late nineteenth century in some European countries. Outlines the characteristics of the training and work of midwives in this period.*

Key words: *obstetric education, beginning science, gynecology, development, training, doctors*

ВЪВЕДЕНИЕ

Изучаването на възникването и обогатяването на акушерското образование в Европа и други страни помага да разберем и осъзнаем колко древна е тази наука и да интериоризираме дългия и сложен път, изминат от нея. Този път е довел до натрупване на знания за раждането и акушерската помощ, за лечението и грижите за жената през фертилната ѝ възраст. Професията на акушерката е свързана с появата на нов живот и от дълбока древност до днес буди интерес. Акушерството е уважавана професия за цяла Европа и света. Акушерката има право да се грижи за бременни, родилки и да води нормално протичащи раждания, но преди да се стигне до това, акушерките са изминали дълъг път в своето образование и развитие.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Възникването и развитието на акушерството е силно свързано с историята на цивилизацията. В днешно време се смята за професия, връстница на медицината – достойна, полезна и отговорна. Отдавна обособена и обогатена, придобила неповторим облик и значение, днес акушерската професия е заела своето място сред основните медицински професии, допринасяйки за цялостното изграждане на съвременната акушерка.

Данни за работата и обучението на акушерки намираме още в древните текстове. Според М. Апостолов и П. Иванова [1 – стр. 197] една от първите акушерки е майката на Хипократ – Фенарете, 460 – 377г. пр. н. е. Същият литературен източник сочи, че по време на Римската империя Соран Ефески, 98 – 138 г. от н. е. написва съчинения по акушерство и гинекология. След разпадането на Римската империя започва ерата на Средновековието. В този период развитието на акушерската помощ се влияе от различните религиозни течения и от обществено – икономическото развитие. Данни за работата на акушерките в средата на XV век се намират в Библиотеката на град Мюнхен – столица на провинция Бавария в Германия.

Първият правилник за акушерки в Германия датира от 1452 година. В описания от 1455 година ред на град Регензбург изрично е опоменато, че акушерките са задължени да обслужват бедните безплатно. Възнаграждавали са ги от т. нар. „обща каса“ на държавата [3]. Според реда на град Пасау от 1547 година на всяка акушерка се възлагат за наблюдение определен брой жени от народа. През 1595 година д-р Юханес Хилдбрандус написва „Книга за акушерки от Пасау“. Първите препоръки за полагане на изпит от акушерките датират от 1699 година. Това обаче не се взема под внимание тогава, и през 1716 година е написан Правилник [8], според който всяка акушерка трябва да полага изпит пред главния лекар на окръга. В началото това не се изпълнява стриктно. През 80-те години на XVIII век всяка четвърта акушерка полага изпит. Все още много от акушерките работят без образование, въпреки че от няколко десетилетия в Бавария вече има две училища за акушерки. Младите акушерки по селата не виждат никакъв смисъл да задълбочават знанията си в някои от училищата [5]. В правилника на Вюрцбург от 1739 година изрично се

споменава за изискването всяка акушерка да има степен [9]. Айтел Фридрих пише, че реформите започват бавно да се разрастват през XVIII век. Все повече акушерки са задължавани да се образуват в медицинските училища. Почти изчезват неапробираните екзаминирани акушерки [3]. От 1735 година датира правилник, в който се споменава, че само апробирани, изпитани от главния лекар акушерки, имат право да работят като такива [3]. Практическото обучение продължава между 3 и 4 години, след което се полага изпит, който дава право на работа. Клиничната практика се е провеждала 2 пъти в седмицата, понеделник и четвъртък от 8 ч. до 9 ч. от главната акушерка на града [10]. Няколко пъти в годината в големите градове се провеждат обучения на акушерките от селата за сметка на държавата за опресняване на знанията им. В същото време лекарите по селата са задължавани да подпомагат акушерките в тяхната работа [3] съгласно Наредба, издадена през 1755 година.

Същата година се създава и Collegium Medicum в Мюнхен. Според правилника му само изпитвани и допуснати до професията от Collegium Medicum акушерки имат право да практикуват. От този момент нататък не е възможно упражняване на професията акушерка без т. нар. апробация (равно право на работа). Работеща акушерка, която няма право на работа, рискува да влезе в затвора [10].

През 1769 година Карл Каспер от Зиеболд за първи път въвежда в обучението на акушерки фантом на раждаща жена [3, 10]. Той е лекар от известна фамилия на лекари, който преподава освен анатомия и хирургия, и родилна помощ. Неговият син Адам Елиас създава през 1805 година първия родилен дом, който се използва и за обучение на акушерки [10]. През 1808 година той издава като книга „Основните условия на труд за родилната помощ“, който по-късно е използван като официален учебник за всички баварски училища за акушерки [10].

През 1782 година в Мюнхен се открива ново училище за акушерки, което за първи път се опитва да комбинира в обучението на акушерки теория и практика [7]. Карел Хофмайстер докладва за теоретичен курс, продължаващ 3 месеца и започващ на 01.04 всяка година [7]. Поради недостатъчния брой образовани акушерки се налага избирането на момичета от селата за обучение. Таксата от 36 гулдена се поема от държавата. Въпреки това през 1783 година в Бавария се наброяват 302 екзаминирани и 833 неекзаминирани акушерки [5].

В труд на Айтел от 1810 година се описва, че въпреки постановлението само обучавани акушерки да стоят до раждащата жена, то не може да бъде изпълнявано поради факта, че в някои случаи в целия окръг няма нито една обучена акушерка. Никой не обръща внимание дали достатъчно жени са пращани на обучение годишно [3].

През 1803-1804 година отново се издава заповед, която задължава всички акушерки да минават курс на обучение. От всеки окръг е трябвало да изпращат поне по една акушерка за обучение [8].

През 1816 година се издава друга заповед, която постановява на 900 жители да има поне по една акушерка [5].

Ученичките, изпращани за обучение, трябва да са на възраст от 20 до 36 години. Броят на учащите се е бил ограничен – между 25 и 50. Курсовете продължават около 4 месеца, като броят на курсовете на година се определя от Министерството, но не повече от два [3, 5]. За да кандидатства една ученичка в училището за акушерки, тя трябва да представи свидетелство от енорийския свещеник и от полицейския участък за морал, добър начин на живот, почтеност, както и свидетелство от местен училищен инспектор за способността ѝ да чете, пише, смята и усвоява нови термини, както и свидетелство от съдебен лекар за физическото ѝ здраве [8]. Съгласно „Инструкция за вътрешния ред на училищата за акушерки в Кралство Бавария“, преди началото на курсовете, студентките полагат

входящ изпит като контрола за представените свидетелства, както и за гъвкавостта и малкия размер на ръката [10].

Първите два месеца от курсовете за акушерки се състоят във всекидневни уроци от професори и асистенти, включително уикендите и почивните дни. Първо професорът изнася три часа лекции, след което асистентите водят упражненията и затвърждават лекцията на практика. Следващите два месеца са използвани изцяло за повторение на предишните два. По този начин студентките акушерки получават целия курс 2 пъти. Освен това, за допълнително обучение на акушерките, студентките присъстват и били „използвани“ на сутрешната визитация. Практическото обучение се извършва основно във формата на „обучение върху живи и фантоми“, както и диетичното лечение на бременни, раждащи, родилки в пуерпериум и деца, грижите за пуерпериума, както и миенето и грижите за новородените под наблюдение. Обучаващите се студентки са били длъжни да следят за опасно и неприемливо поведение от страна на пациентките, както и за суеверни действия и да докладват. Тяжно задължение е да подканват майката към кърмене. Основна цел на училището е било обучението за оказване качествена помощ при естественото раждане, както и за разпознаване на нетипичното и тежко раждане, и навременното повикване на лекар, за да бъдат взети мерки и да бъдат положени адекватни грижи навреме за бременната, раждащата, жената в пуерпериума и новороденото. Акушерката няма право нито да използва инструменти по време на раждането, нито да предписва лекарства. Подпомагачи раждането манипулации с изключение обръщането на детето и отстраняването на плацентата, не било позволено да бъдат извършвани от акушерката. Като учебник в училището се използва написаният от д-р Елиас от Зиеболд „Учебник по акушерството, 2-ро издание, Вюрцбург, Йозеф Щаел, 1813 г.“ [6, 7]. До изпита за акушерка, чрез постоянно препитване, преподавателите отсяват студентките, нямащи достатъчни способности за тази професия. Така че се очаква на края на обучението всички ученички, допуснати до крайния изпит, да го издържат. Изпитът се състоял от теоретична и практична част, пред професор и асистент, както и от отворен главен изпит в зала пред т. нар. медицински комитет, където имали право да присъстват и задават въпрос всеки лекар и акушерка. След издържане на изпита се получава официално право на работа [3].

„Инструкциите за акушерки в Кралство Бавария“ изискват, акушерката да бъде обучена, издържала крайните изпити и заклела се, да има почтен, трезвен и религиозен начин на живот, обвързан с клетвата към Бог, отговорна към началниците си и съвестта си. Описани са и качествата, които една акушерка трябва да притежава: приятелски настроена, смирена, бдителна, неуморна, дискретна, скромна, спретната, трудолюбива, умна, упорита, търпелива, внимателна и предпазлива [8]. Съгласно Инструкциите акушерката трябва да бъде винаги на разположение и ако пътува, това да става с разрешение на ръководителите ѝ [7]. На входната врата на жилището ѝ задължително трябва да има табела с името ѝ. Тя може да бъде проверявана по всяко време относно качеството на грижите ѝ към пациента. Акушерката е длъжна да докладва за грешките на колежките си и ако има подозрения за направен аборт. Повикана от бременна, трябва да се отзове веднага, независимо от това дали тя ще е финансово обезпечена. Също така няма право да оставя раждащата жена сама до пълното завършване на раждането, дори да е извикана от друга родилка [10].

За да бъдат ръководителите постоянно наясно със знанията и уменията им, през 1867 година се налага провеждането на изпит за акушерки всяка година [3].

За наблюдението на акушерките е отговорен окръжният лекар, който края на месеца получава от всяка акушерка във формата на таблица доклад за ражданията през месеца [8].

Фридрих Вилхелмс Сканциони (1821 – 1891 г.), доцент по гинекология в пражкия университет, е поканен за ординатор във вюрцбургското училище за акушерки. Там написва „Учебник за родилната помощ, 1849-1852 г“. През 1873 година като директор на клиниката във Вюрцбург стига до заключението, че въпреки че обучаващите се са нараснали драстично, „материалът за наблюдение“ е намалял силно. Той изисква пълното отделяне на училището за акушерки от университета с цел подобряване на образованието. За жалост по това време бременните във Вюрцбург са много малко. От 236 раждания на година половината се отделят за студентите по медицина, другата половина за студентките акушерки [10].

Правилата, въведени през 1874 година, не се различават много от старите и акушерките, които не са взели крайния изпит, състоящ се от теоретична и практична част на фантом, могат да го повторят само веднъж [10]. Поради оплаквания, че много акушерки не остават до края на раждането, се въвежда закон, чрез който може да се отнеме тяхната апробация. Затова при приема на акушерки се взима под голямо внимание тяхната надеждност и усърдност [10].

Възходящото развитие на акушерското образование отговаря на духа и изискванията на времето, на общото ускорено развитие на медицинската наука и практика, на научно-техническия прогрес. Постиженията в тази област са улеснени от успешното преливане на кръв от човек на човек, извършено от английските акушер-гинеколози Дж. Блендер и Х. Клайн през 1819г., както и откриването на причините за родилната треска, извършено от унгарския акушер Игнац Земелвайс (1818 - 1865) [2 – стр. 57]. Земелвайс доказва, че лекари и студенти, постъпващи в акушерската клиника след работа в анатомичната зала, заразяват родилките с трупна инфекция. Смъртността сред родилките намаляла значително не само в неговата болница, но и в болниците на други страни, когато в резултат на въведените от унгарският лекар измиване и дезинфекция на ръцете, тези практики се приели от болшинството от лекарите и акушерките, обслужващи родилки. Развитието на хигиената е един от важните белези на медицината през XIX век.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Най-характерните черти на развитието на акушерското образование до края на XIX век в Европа са следните:

1. Професията на акушерката възниква преди новата ера.
2. По време на Римската империя е написана първата специализирана книга - Съчинения по акушерство и гинекология.
3. Първият правилник за акушерки в Европа датира от 1452 година и още тогава акушерките са задължени да обслужват социално слабите.. Възнаграждавали са ги от обществен фонд - „обща каса“ на държавата.
4. Полагат се основите на научно образование и обучение за акушерки.
5. Поставят се изисквания за личните качества и професионално-значими ценности за акушерките.
6. Създават се учебници и учебни пособия специално за обучение на акушерки.
7. Въвежда се клинично обучение и се полага изпит.
8. Бурното развитие на медицинската наука налага отпечатък и върху акушерското образование.

ЛИТЕРАТУРА

1. Апостолов, М., П. Иванова, История на медицината и сестринството, ГорексПрес, София, 1998, стр. 178 – 209
2. Апостолов, М., История на медицината и социалното дело, со Jusautor , София, 1994, стр. 191

3. Brunner-Schubert, I., Von helfenden Frauen –Hebammen und Leichenbitterinnen, München 1982, (Zugl. Bayerischer Rundfunk, Bayern – Land und Leute, Sendung vom 7. Nov. 1982, 13.30–14.00 Uhr, Bayern2 , S. 6
4. Eitel, M., Das bayrische Hebammengewerbe, seine Entwicklung und gegenwärtige Lage, Inaugural-Dissertation, Medizinische Fakultät Universität München, 1914
5. Fahnmann, M., Die Entwicklung des Hebammenberufs zwischen 1870 und 1945: Ein Vergleich zwischen Bayern und Württemberg, Inaugural-Dissertation, Institut für Geschichte der Medizin der Universität Würzburg, 2006, S. 377
6. Hanke, G., Die Dachauer Hebammen vom 17. bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts, in: Amperland, Bd. 25, Dachau, 1989, S.192–202
7. Hoffmeister, A. von., Das Medizinalwesen im Kurfürstentum Bayern, in: Heinz Goerke (Hrsg.), Neue Münchner Beiträge zur Geschichte der Medizin und Naturwissenschaften. Medizinhistorische Reihe Band 6, München, 1975, S. 84-88
8. Kolb, P., Soziale Versorgungseinrichtungen, Medizinal- und Gesundheitswesen, in: Peter Kolb und Ernst-Günter Krenig (Hrsgg.), Unterfränkische Geschichte, Bd. 4/1, Würzburg 1998, S. 367-436
9. Schmittner, M., Ein Loblied auf die Storchentante. Die selbständige Hebamme war früher nicht nur Geburtshelferin, in: Spessart, Bd.6, Aschaffenburg 1993, S. 18f
10. http://www.puls.bg/health/childbirth/news_3514.html, *Маркова, С., председател на Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи (БАПЗГ)*

За контакти:

Йоана Луканова – асистент, катедра Здравни грижи, факултет – Обществено здраве и здравни грижи – РУ „Ангел Кънчев”
e-mail: yukanova@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.